

Medosavka novozélandská (*Anthornis melanura*) je jedním z druhů, které dostaly introdukcí nepůvodních druhů na frač, ale nepatří mezi silně ohrožené. Její hlas je jedním z typických zvuků ranního ptačího chorálu. Legendárnímu kapitánu Cookovi její hlas zněl jako „jemně vyladěné zvonečky“ (ostrov Tiritiri Matangi)

Opeřená invaze k protinožcům

Nový Zéland je oblastí výrazně izolovanou. Přesto sem historie lidského osídlování přinesla dramatické změny ve skladbě zdejší fauny. Zvláštní směs původních a invazivních druhů je zvláště patrná mezi ptáky

TEXT: PETER SAMAŠ, TOMÁŠ GRIM; FOTO: TOMÁŠ GRIM

UŽ MAOROVÉ

s sebou přivázeli na Nový Zéland nepůvodní ptactvo, ovšem především jako zdroj potravy

NOVOZÉLANDSKÉ OSTROVY

se tak staly gigantickým experimentem pod otevřeným nebem

PŘÍLIV EVROPANŮ

ve 2. polovině 19. století znamenal úplný převrat v novozélandské ptačí fauně

↑ Dnešní novozélandská krajina může návštěvníka oslovit svou pastorální idyličností. Přitom jde o jednu z největších ekologických katastrof v historii lidstva (Oamaru, Jižní ostrov)

Při první návštěvě Nového Zélandu zažijete vzrušující pocity objevitele a nebudete ani zdaleka první. Vždyť právě objevitelé a následně kolonizátoři tohoto ostrova nastartovali před celým tisíciletím jedinečný sled událostí, díky nimž jsou dnes tyto ostrovy baštou badatelů. Ti neustále přicházejí se zajímavými poznatky o novozélandské přírodě, ať už jde o pozůstatky přírody původní či o překvapivé objevy ze studia jedinečné směsi druhů, které zde lidé později vysadili. Velmi výrazná je tato invaze v případě avifauny a její důsledky vnímá každý návštěvník, jakmile vyjde z letištní haly, ať už na Severním nebo Jižním ostrově. Našinec si nemůže nevšimnout nápadně povědomého vrabčího štěbetání nebo

zvědavě pokukujících holubů. To je však jen začátek...

PŘISTĚHOVALECKÁ PTAČÍ VLNA

Maorští objevitelé s sebou na Nový Zéland přiváželi ptactvo především jako zdroj potravy a zavlečené s původními druhy tak přicházely do kontaktu spíše výjimečně. Příliv Evropanů ve druhé polovině 19. století však v novozélandské ptačí fauně znamenal úplný převrat. Kolonizátoři opeřence přiváželi nejen jako potravu, ale také kvůli loveckým radovánkám, druhovému obohacení zdejší přirozeně chudé ostrovní fauny, regulaci hmyzích a jiných škůdců v zemědělství nebo jen jako připomínku na domovinu.

Počáteční nadšené úsilí Evropanů o dovoz nepůvodních živočichů a rostlin bylo zprvu neřízené. Brzy však vznikly dohlížecí orgány, jejichž cílem bylo dovážena zvířata usměrňovat a kontrolovat. Takových „aklimatizačních společností“ (acclimatisation societies) tu na malém prostoru nakonec působila více než polovina ze všech těchto společností na světě. Přestože jejich členové byli vybraní odborníci, při zpětném pohledu byla jejich rozhodnutí spíše úsměvná, a natriopila více škody než užítku. Příkladem může být introdukce semenožravých druhů ptáků s absurdním cílem snížit množství škodlivého hmyzu. Tito ptáci celkem logicky nechávali hmyz na pokoji, ale naopak se stali vážnými škůdci v zemědělství. Vrabec domácí se už v roce 1875 stal prvním

doklady. Patřil mezi ně největší dravý pták světa, orel Haastův (*Harpagornis moorei*), který vážil až 18 kg a byl prý schopen ohrozit i původní maorské obyvatele. Tomu není těžké uvěřit, protože tento orel lovil i přes 200 kg vážící nelétavé obry, ptáky moa. Všech devět druhů moa, vysokých až 3,6 m, vyhubili lidé před asi 600 lety a orel Haastův je bohužel rychle následoval, protože moa byli hlavním zdrojem jeho potravy. Maorové stihli vyhubit i několik dalších druhů, ale pomyslný hřebíček do rakve zatloukli až Evropané.

Největší slabinou vymřelých druhů bylo mnoho tisíc let evoluce bez pozemních predátorů, což z místních ptáků udělalo často krotké, hůře létající a na zemi hnízdící tvory, kteří se stali snadnou kořistí zavlečených lasic, potkanů či divokých prasat. Lidem

STÁLE OSTROV KURIOZIT

Přes všechny drastické změny v minulosti tu přežívají fascinující ptačí druhy – i díky nim Nový Zéland stále zůstává přírodním klenotem. Během večerů se na několika místech obou novozélandských ostrovů můžete zaposlouchat do prapodivných hlasů neobvyklých ptačích zástupců z rodu kivi (*Apteryx*). Na přilehlých ostrovech se ozývá zvuk podobný autu, které nechce nastartovat, jenž pochází od laločníka sedlatého (*Philesturnus carunculatus rufusater*). V lesích si můžete téměř potrást křídlem s neposednými zvědavci lejsčičkem dlouhonožným (*Petroica australis*) a pávíkem popelavým (*Rhipidura fuliginosa*). Spíše zaslechnout než uvidět můžete v lesích Jižního ostrova šestigramo-

↑ Mláďata pěvušky modré (*Prunella modularis*) se krčí v hnízdě nedlouho před vylétnutím. Pěvuška byla na ostrovy dovezena za účelem regulace škodlivého hmyzu v zemědělství – bezvýsledně (Auckland, Severní ostrov)

zavlečený kos černý se zde během několika desetiletí stal nejpočetnějším ptačím druhem

oficiálním škůdcem s povolením libovolného odstřelu. Příchodem Evropanů na Nový Zéland tak byla dokonána přeměna, která sice znamenala zkvalitnění životních podmínek pro člověka, ale zároveň přírodní katastrofu.

DRUHY SMETENÉ Z POVRCHU

S vpádem nových druhů rychle mizeli zdejší původní opeřenci, o nichž se dnes zachovaly už jen historické

se tak podařilo, především lovem a introdukcí šelem a hlodavců, vyhubit během několika desetiletí 16 ptačích druhů. Už nikdy proto naživo nevidíme elegána laločníka ostrozobého (*Heteralocha acutirostris*), známého z maorštiny jako huia, s nejvýraznějším popsaným pohlavním dimorfismem ve stavbě zobáku, díky kterému každé pohlaví používalo odlišnou strategii k získávání potravy. Už jen podle historických popisů si můžeme představit také sovku bělolící (*Sceloglaux albifacies*) známou svým „šilným smíchem“.

vého trpaslíka pokřovníka zeleného (*Acanthisitta chloris*).

Každý fanda přírody by rád viděl kakapo sovího (*Strigops habroptila*), nejtěžšího papouška světa, který nelétá, aktivní je pouze v noci a možná se i dožívá nejvyššího věku mezi ptáky. Kakapo však přežívá jen na třech izolovaných a veřejnosti nepřístupných ostrůvcích. Se štěstím maximálně uvidíte legendárního samečka Sirocco, kterého ochránáři příležitostně převážejí na hlavní novozélandské ostrovy. Jen obrovské úsilí mnoha za-

→ Kruhočko australo-pacifické (*Zosterops lateralis*) je na Novém Zélandu přivandrovalcem. Na rozdíl od desítek jiných druhů ptáků však nikoli v důsledku nezodpovědnosti člověka: kruhočko na ostrovy dorazilo samo v roce 1832 a během pár desetiletí se z něj stal jeden z nejběžnějších druhů (Hamilton, Severní ostrov)

↓ Těžká váha mezi slípkami, takaha (*Porphyrio hochstetteri*), jeden z nejzajímavějších ptačích druhů světa. Až do druhé světové války byl druh pokládán za vyhynulý. Jeho objev v roce 1948 se stal jednou z největších zoologických senzací 20. století. Podobně jako jiné původní druhy v rezervacích je i takaha neuvěřitelně krotká (ostrov Tiritiri Matangi)

pálených dobrovolníků i profesionálů je důvodem, proč řada z přežívajících druhů ještě nevymřela a má naději na přežití i do budoucna.

GIGANTICKÝ EXPERIMENT

Naopak jedním z hlavních důvodů, proč řada domácích ptáků bojuje o přežití, jsou introdukovaní savci i ptáci. Evropanům se podařilo založit životaschopné a rychle se šířící populace zhruba čtyřiceti druhů! Třeba kos černý (*Turdus merula*) se tak během několika desetiletí vyšvihl z množství původně 800 přivezených jedinců v 2. polovině 19. století na pozici nejpočetnějšího ptačího druhu celého Nového Zélandu, a to včetně původních ptačích druhů. Pro přírodovědce mají tyto introdukované populace neocenitelnou hodnotu. Pomáhají totiž studovat jevy, které by dnes jinak nebylo možné realizovat z důvodů logistických, finančních nebo etických. V jistém smyslu tak lze ocenit naše předky, že se neostýchali nevědomky provést pokus kolosálních rozměrů a zavlekli na Nový Zéland úspěšně 80 druhů živočichů a přibližně 1 800 (zde se odhaduje různě) druhů rostlin.

IZOLACE A EVOLUČNÍ PROCESY

Dnes se většina obyvatel Zélandu dívá na zavlečené druhy s nelibostí a mnozí by je s radostí ihned vymýtili. Oficiálně přicházející přírodovědec se už na novozélandských celnicích ocitá pod

ným změnám u jiných nepůvodních druhů nedošlo, zatím nevíme.

POUČENÍ PRO ÚČINNOU OCHRANU

Jedním z nejlépe doložených – a paradoxně z hlediska příčin nejméně pochopených – vztahů v přírodě je tendence ke snižování velikosti snůšky směrem k rovníku. Tyto trendy se projevují, když provedeme srovnání jak na úrovni mezidruhové, tak vnitrodruhové. U zavlečených populací ptáků z Británie na Zéland tento vztah také najdeme – což znamená, že evoluční změna se musela udát během pouhých několika desetiletí. Už ne tak jednoznačné výsledky ukazují měření změn ve velikosti vajec. Důsledky zásadní změny, jako je investice do snůšky, se výrazně projeví v mnoha dalších oblastech ptačího života a je na přírodovědcích využít obrovský potenciál Nového Zélandu k poodhalování těchto následků. Výzkum zde usnadňuje neoblíbenost introdukovaných ptáků: kos, vrabec či pěnkava jsou pokládáni za škůdce, takže k jejich studiu není třeba žádné úřední povolení, což je třeba u nás doma nemyšlitelné (ovšem etické nakládání se zvířaty je samozřejmě třeba dodržovat vždy).

Monstrózní a dnes již z řady důvodů nepřipustný „opeřený experiment“ na Novém Zélandu nám pomohl pochopit mnohé o fungování (nejen) ptačího světa. Již nyní využíváme poučení z tohoto experimentu k účinnější ochraně zbývajících nezasažených oblastí po celém světě a především k záchraně míst v různé míře poničených. «

gigantický přírodní experiment badatelé stále nedocenili

palbou otázek. Absolutní podpoře se tu těší organizace Department of Conservation, přísně dohlížející – někdy až paranoidně – na eliminaci jakéhokoli nežádoucího jevu ve zdejší přírodě a stejně tak usilovně ochraňující poslední střípky původní fauny i flóry.

Ochranařská opatření přispívají k významnému biologickému rysu tohoto ostrova: izolaci. Většina zavlečených druhů je po desetiletí odříznuta od svých příbuzných a to nám dává příležitost studovat evoluci v novém prostředí bez rušivých vlivů (genového toku z původních pevninských populací) přímo před očima. I když tento přírodní experiment zůstává silně nedoceněný a z evolučního hlediska se jedná o krátké časové měřítko (století a půl), podařilo se vědcům získat mnoho zajímavých poznatků o evolučních procesech. Mezi prvními popsánymi důsledky rychlé evoluce je tendence introdukovaných vrabců domácích a strnadů obecných zvětšovat tělesné rozměry ve srovnání s jejich zdrojovými pevninskými populacemi. Proč však k podobným předvídatel-